

KROONINEN POTILAS

Työmarkkinat ja verotus ovat yhä
Suomen kilpailukyvyn rasite

Suomen kilpailukyvyn tilanne on parantunut aiempaan nähden, mutta sitä rasittavat edelleen samat ongelmat kuin ennenkin. Kilpailukyvyn kaksi kesto-ongelmaa ovat merkitykseltään isoja. Ne ovat jäykät työmarkkinat ja liian raskas verotus.

Vaikka kilpailukyvyn tilanteessa on tapahtunut kohentumista, kuva tulevasta on synkkä. Suurin yksittäinen huoli on osaavan työvoiman saatavuus. Talouden ulkopuolella olevista asioista yritysjohtajien iso huoli liittyy poliittisen kulttuurin kehittymiseen.

Vain ICT-infrastruktuuri vahvistuu selvästi suhteessa kilpailijoihin. Muut tutkituista kilpailukyvyn osatekijöistä polkevat enemmän tai vähemmän paikoillaan tai heikkenevät.

EVA mittasi yritysjohtajien tunteja suuressa yrityskyselyssä, johon vastasi 1 263 johtajaa. Joulukuussa 2018 tehdyssä kyselyssä toistettiin samat kysymykset kuin edellisessä kyselyssä keväällä 2013.

- ◆ Yritysjohtajat näkevät Suomen kilpailukyvyn heikkona työmarkkinoiden ja verotuksen osalta. Näiden kilpailukykytekijöiden odotetaan heikkenevän entisestään tulevaisuudessa.
- ◆ Suomen kilpailukyvyn vahvuudet liittyvät osaamiseen ja teknologiaan.
- ◆ Kaksi kolmesta (63 %) katsoo yritysten menestyvän tällä hetkellä kohtuullisesti. Kolmen vuoden päästä tähän uskoo vain vähemmistö (44 %).
- ◆ Yritysjohtajista 68 prosenttia katsoo, että heidän yritystensä palkanmaksukyky on heikkenemässä.

Suomalaisten yritysten kilpailukyvyyn tilanne on parantunut vuodesta 2013 vuoteen 2018, mutta työmarkkinoiden ja verotuksen osalta tilannetta pidetään edelleen heikkona. Tulevaisuuden näkymät ovat pessimistiset. Tämä selviää Elinkeinoelämän valtuuskunta EVAn suuresta yrityskyselystä.

EVA toteutti joulukuussa 2018 laajan kyselyn suomalaisille yritysjohtajille samalla menetelmällä kuin vuonna 2013, jolloin kysely tehtiin ensimmäisen kerran. Kyselyn pohjana on ollut Harvard Business Schoolin yhdysvaltalaisille yritysjohtajille suunnattu kilpailukykykysely.¹

Suomella on viisi tekijää, jotka ovat kilpailukykykymme kirkkaita vahvuuksia. Ne ovat maamme ICT-infrastruktuuri, omaisuuden suoja, koulutusjärjestelmä (perus- ja toinen aste), yliopistot sekä liikkeenjohdon toimintatavat (ks. Kuvio 1 seuraavalla aukeamalla). Näitä heikompia vahvuuksia ovat innovaatiojärjestelmä sekä oikeusjärjestelmän toimivuus.

Pahimpia kilpailukyvyyn heikkouksia ovat järjestyksessä palkkojen joustamattomuus, ansiotuloerotuksen taso, työmarkkinajärjestelmä, osaan työvoiman heikko saatavuus sekä omistamisen verotus.

Melko selviksi haitoiksi kilpailukyvyille koetaan myös sääntely, poliittisen järjestelmän toimivuus sekä yrittäjyyden edellytykset.

Kuva tulevasta kehityksestä on hyvin pessimistinen. Kilpailukykytekijöistä vain ICT-infrastruktuurin odotetaan vahvistuvan selvästi suhteessa kilpailijoihin. Sen ohella ainoastaan liikkeenjohdon osaamisen kehitystä arvioidaan suopeasti. Seitsemän kilpailukyvyyn tekijää polkee enemmän tai vähemmän paikoillaan ja loput 12 ovat alamäessä.

Eriyksen synkkänä yritysjohtajat kokevat osaan työvoiman saannin kehityksen. Myös työ-

Näin EVAn suuri yrityskysely tehtiin

EVAn kyselyssä kilpailukyky on jaettu 21 osatekijään. Niiden kohdalla yritysjohtajilta kysyttiin arviota sekä nykytilasta että kehityksestä lähitulevaisuudessa. Arvioita pyydettiin suhteessa kilpailijamaihin. Esimerkiksi suomalaisen koulutusjärjestelmän kohdalla vastaajat eivät ole arvioineet sen absoluuttista tasoa vaan sitä, onko järjestelmämme tällä hetkellä huonompi vai parempi suhteessa muihin länsimaihin, ja olemmeko jäämässä lähitulevaisuudessa jälkeen kilpailijoistamme vai ottamassa niihin etumatkaa.

Koska kysely oli toisinto vuoden 2013 kyselystä (21 osatekijästä 18 oli samoja), kertovat tulokset myös, miten yritysjohtajien käsitykset kilpailukyvyistä ovat muuttuneet suotuisamman suhdannekehityksen aikana.

Kysely kohdennettiin yritysten ylimpiin johtajiin ja siihen vastasi 1 263 henkilöä, joista kolme neljäsosa (75 %) oli toimitusjohtajia ja loput yritysten muuta johtoa (13 %) tai hallituksen jäseniä (12 %). Reilu kolmannes (35 %) vastaajista ilmoitti, että heidän yrityksellään oli toimintoja myös Suomen ulkopuolella.

Tiedot keräsi Etlatieto Oy 27.11.–18.12.2018. Vastaajat edustavat Suomessa (pl. Ahvenanmaa) toimivien, vähintään kymmenen henkilöä työllistävien yritysten ylimpiä johtajia. Kyselyn kohdejoukkona olivat vähintään kymmenen henkilöä Suomessa työllistävät osakeyhtiöt ja osuuskunnat (n = 17 275 vuoden 2016 lopussa). Kaikkiaan 10 050 yrityksen johtotason edustajaa sai kutsun tutkimukseen. Yritysten tilinpäätöstietoja yhdistettiin vastauksiin niiden analyysivaiheessa. Kyselyn ja tulosten analyysitavan esikuvana on Harvard Business Schoolin Survey on U.S. Competitiveness -tutkimus.

markkinoiden toimivuuden, verotuksen, poliittisen järjestelmän toimivuuden ja palkkojen joustavuuden pelätään kehittyvän vielä entistä heikompaan suuntaan.

Työmarkkinat ja verot ovat kestopulmat

Vuoden 2013 kilpailukykykyselyn aikoihin Suomi oli keskellä pitkäksi osoittautunutta taantumaa. Vienti ei vetänyt ja talous mateli. Tämä heijastui myös kyselyn tuloksiin, jotka olivat suorastaan synkät.² Vaikka maassamme on sittemmin tehty toimia kilpailukyvyyn kohentamiseksi ja taloustilanne on nyt aivan toinen, ei kilpailukyky ole vielä lääkään yritysjohtajien mielestä kunnossa.

Yritysjohtajien kokonaiskuva Suomesta toimintaympäristönä on pitkälti muuttumaton. Yri-

Yritysjohtajilla oli mahdollisuus antaa kyselyssä myös avoimia vastauksia. Näin eräs yritysjohtaja vastasi kysymykseen suurimmasta yksittäisestä haitasta, joka estää investointien ja työpaikkojen luomista Suomeen:

"Ammattiyhdistysliikkeen ja työnantajaliikkeen valtapolitiikka heikentääärkevien päätösten tekoa. Laittomien lakkojen salliminen on ongelma, samoin yleissitovuus heikentää paikallisen sopimisen etene- mistä."

YRITYSKYSELYN 21 OSATEKIJÄÄ

EVAn kilpailukykyä koskeva kysely perustuu Harvard Business Schoolin vastaavaan tutkimukseen.³ Kyselyssä esitetään kaksi identtistä kysymyssarjaa, joista toinen mittaa nykytilaa ja toinen tulevaisuutta. Näiden kysymyssarjojen tulokset on tiivistetty yhteen kuvaan.

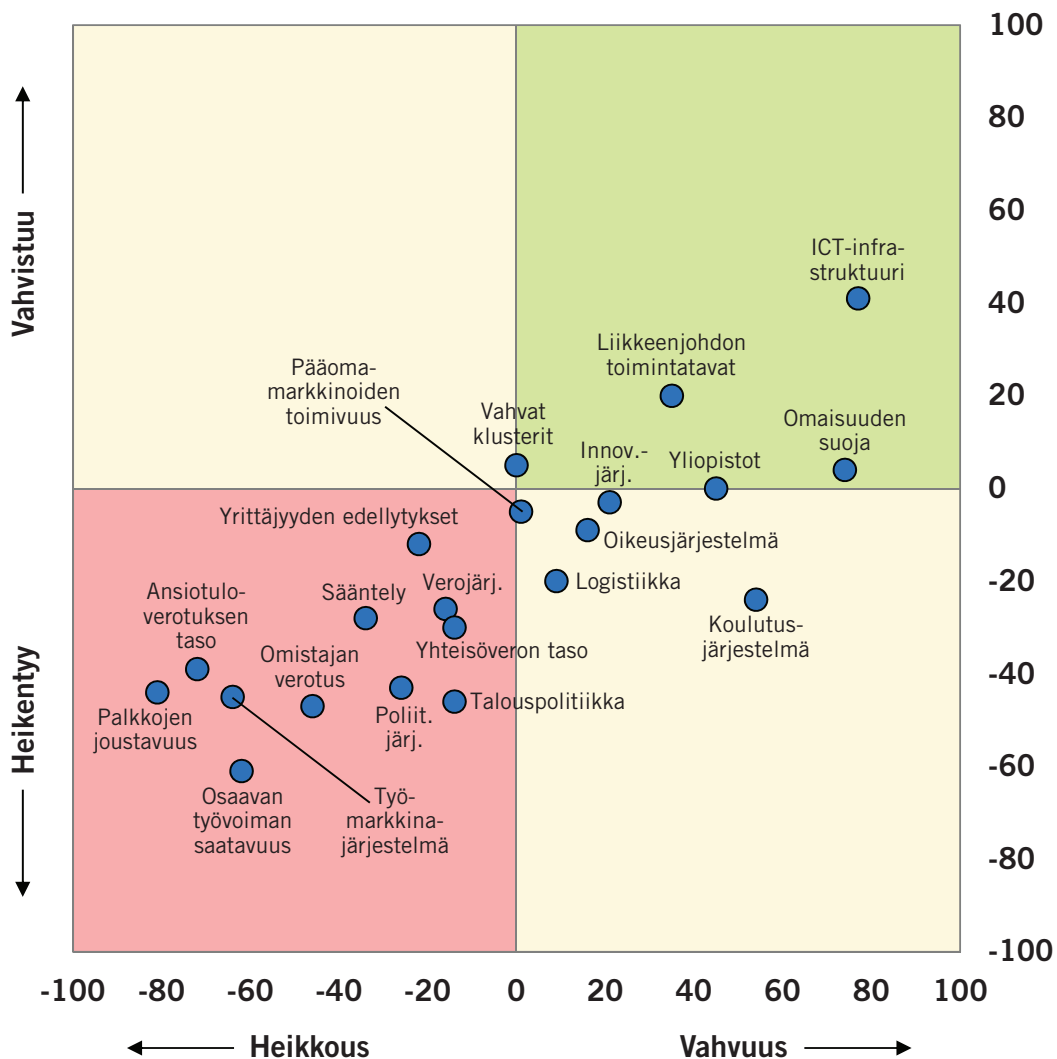
Ensimmäinen kysymyssarja koskee sitä, miten vastaajat näkevät Suomen kilpailukykyyn osatekijät (21 kpl), kun niitä verrataan ”muihin edistyneisiin länsimaisiin markkinatalouksiin kuten muihin Pohjoismaihin, EU-maihin tai Yhdysvaltoihin”. Vastausvaihtoehdot ovat paljon keskivertoa parempi, hieman keskivertoa parempi, keskivertotasoa, hiukan keskivertoa huonompi ja paljon keskivertoa huonompi.

Yhden kilpailukykytekijän paikka kuvaajan vaakakselilla saadaan vähentämällä kilpailukykyä kyseisen

osatekijän kohdalla keskimääräistä parempana pitäneiden prosenttiosuudesta kilpailukykyä keskimääräistä huonompina pitäneiden prosenttiosuus (Kuvio 1).

Toisessa kysymyspatterissa pyydetään arvioimaan samojen kilpailukykytekijöiden kehitystä tulevaisuudessa. Vaihtoehtoina ovat menossa edelle, pysymässä samalla tasolla tai jäämässä jälkeen. Vastauksista lasketaan ensimmäisen kysymyssarjan tavoin summa-
muuttujat, joista saadaan yksittäisten kilpailukykytekijöiden paikat kuvaajan pystyakselille. Kuvan täplä

KUVIO 1. Suomen kilpailukykyyn osatekijät verrattuna edistyneisiin läntisiin markkinatalouksiin 2018

sijaitsee näiden kahden koordinaatin osoittamassa paikassa.

Vaaka-akseli kuvaa siis nykyhetkeä, pystyakseli tulevaa kehitystä. Mitä kauempana oikealla täplä on nelikentässä, sitä vankempaan vahvuutena vastaajat pitävät kysyttyä asiaa tällä hetkellä. Mitä kauemmas vasemmalle mennään, sitä enemmän on kyse heikkoudesta.

Vastaavasti mitä ylempänä täplä on nelikentässä, sitä useammat odottavat tämän tekijän vahvistuvan tulevaisuudessa. Mitä alempana täplä sijaitsee, sitä vahvempaa on usko kilpailukykytekijän heikkenemiseen.

Mitä lähempänä täplä sijaitsee nelikentän keskiosaa, sitä lähempänä Suomi on kilpailijamaitaan kyseisen tekijän kohdalla.

Tiivistettynä: Suomen menestystekijät sijaitsevat nelikentän oikeassa yläkulmassa. Oikeassa alakulmassa ovat rapistuvat vahvuudet. Vasen yläkulma kertoo ne kohteet, jotka ovat nyt huollon tarpeessa, mutta joiden uskotaan paranevan tulevaisuudessa. Ja vasemmassa alakulmassa on kilpailukykyyn musta lista. Tälle tontille päättäjien tulisi kohdistaa päättäväisiä korjaustoimia.

Kyselyn vastauksissa pyydettiin arvioimaan kilpailukykyyn seuraavat osatekijät:

1. **Logistiikka** ja sen infrastruktuuri, esimerkiksi laadukas tieverkosto, rautatiet, satamat ja toimiva lentoliikenne.
2. **ICT-infrastruktuuri** ja toimivat ja laajasti saatavilla olevat puhelin-, internet- ja datayhteydet.
3. **Verojärjestelmä** ja verotusmenettelyn laatu, toimivuus ja ennustettavuus.
4. **Koulutusjärjestelmä** tarkoittaen perus- ja toisen asteen koulutusta, sen saatavuutta ja laadukkuutta sekä opetussuunnitelmia, jotka antavat hyvät valmiudet työhön.
5. **Yliopistot** ja niiden korkealaatuisuus sekä vahva yhteys yksityiseen sektoriin.
6. **Yrittäjyyden olosuhteet** eli onko hyvillä ideoilla saatavissa rahoitusta, kuinka helppoa on yrityksen perustaminen, kuinka voimakasta on epäonnistumisen tuottama kulttuurinen häpeä.
7. **Osaavan työvoiman saatavuus.**
8. **Palkkojen joustavuus** eli vaihtelevatko palkat riittävästi markkinatilanteen tai henkilökohtaisen tuottavuuden mukaan. *(Ei mukana amerikkalaisessa kyselyssä)*

9. **Innovaatiojärjestelmä** eli laadukkaat tutkimuslaitokset, tutkijoiden ja insinöörien saatavuus.
10. **Sääntely**, joka on tehokasta ja ennakoitavaa, eikä rasita tarpeettomasti yrityksiä.
11. **Vahvat klusterit** eli yritysten, tavarantoimittajien ja palveluntarjoajien yhteistyö ja maantieteellinen liikeisyys.
12. **Pääomamarkkinoiden toimivuus** eli rahoituksen saatavuus ja pääoman kohdentuminen tuottavimpiin investointeihin.
13. **Talouspolitiikka** eli hallituksen harjoittaman talouspolitiikan vakaus ja pitkäjänteisyys.
14. **Poliittisen järjestelmän toimivuus** eli hallituksen ja eduskunnan kyky säätää toimivia lakeja.
15. **Omaisuuksien suoja** sisältäen materiaali- ja immateriaalioikeuksien suojan sekä vähäisen korruption.
16. **Oikeusjärjestelmä**, jossa oikeudenkäyntikulut ovat kohtuullisia ja oikeusprosessit eivät ole kohtuuttoman hitaita.
17. **Liikkeenjohdon toimintatavat**, siis miten kehittyneitä ovat johdon strategiset menetelmät ja analyttiset tekniikat.
18. **Työmarkkinajärjestelmä**, johon kuuluu olennaisesti ns. kolmikantamenettely, ja sen vaikutus tulo- ja työehtoratkaisuihin. *(Ei mukana amerikkalaisessa kyselyssä)*
19. **Ansiotuloverotuksen taso** eli palkkaverotuksen taso ja kannustavuus *(Ei mukana amerikkalaisessa kyselyssä)*
20. **Yhteisöveron taso** sekä laajemmin yhteisöverotuksen kilpailukykyisyys. *(Ei mukana amerikkalaisessa kyselyssä)*
21. **Omistajan verotus** eli osinko- ja pääomatuloverotuksen taso ja sen kannustavuus oman pääoman ehtoihin investointeihin. *(Ei mukana amerikkalaisessa kyselyssä)*

Lisäksi avoimissa kysymyksissä tiedusteltiin seuraavia asioita:

- Mikä on mielestäsi yksittäinen suurin haitta, joka estää investointeja ja työpaikkojen luomista Suomessa?
- Mitä yksittäistä Suomen kilpailukykyä parantavaa muutosta – kuten lakimuutosta tai sääntelyyn liittyvää muutosta – ehdottaisit EU:lle, hallitukselle, eduskunnalle tai paikallisille viranomaisille?

tysjohtajista noin kolmannes (34 %) arvelee, että Suomi tarjoaa yrityksille kilpailijamaita huonomman toimintaympäristön. Suurin vastaajaryhmä (46 %) näkee Suomen olevan kilpailijamaiden veroinen ja viidesosa (20 %) katsoo, että olemme niitä edellä (Kuvio 2).

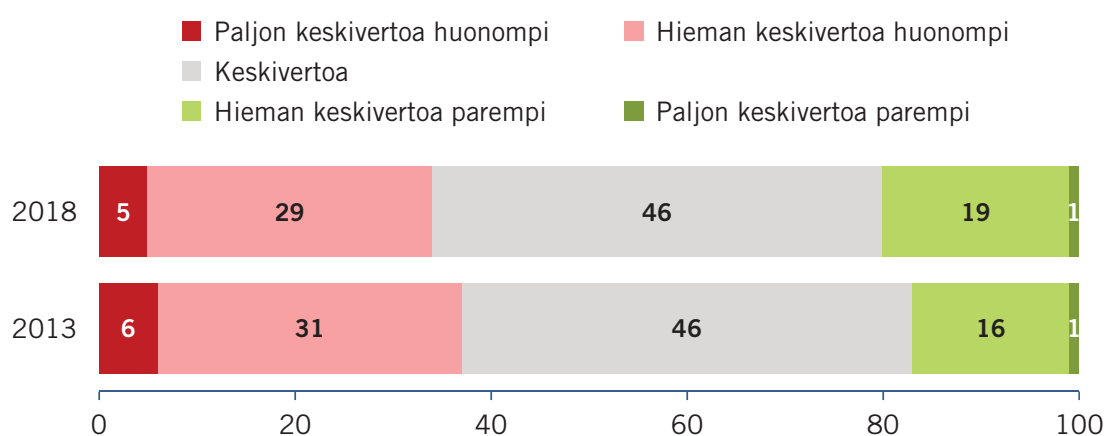
Yritysjohtajien kuva toimintaympäristön kokonais kuvan muuttumattomuudesta selittyy sillä, että vuoden 2013 jälkeen suuria rakenteellisia uudistuksia yritysjohtajien kompastuskivinä

pitämiin tekijöihin ei ole juuri tehty.

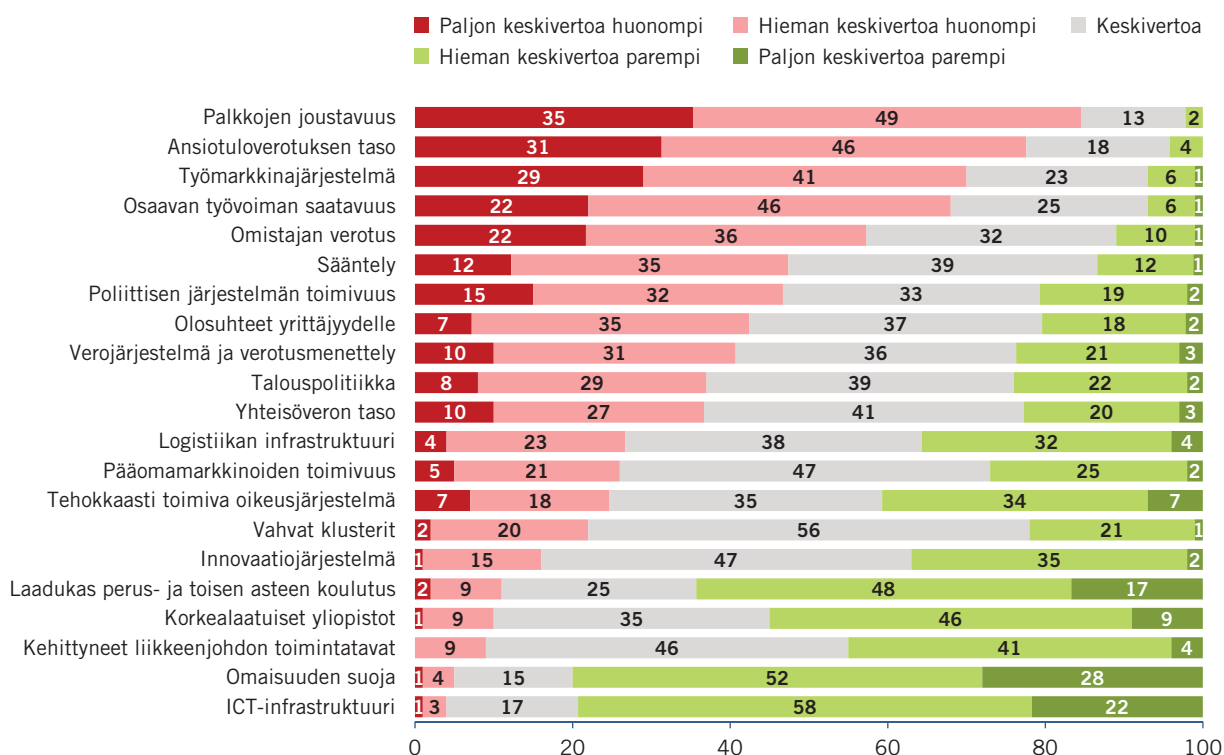
Toimikautensa päättänyt Juha Sipilän (kesk.) hallitus taivutti työmarkkinaosapuolet solmimaan keskenään kustannuskilpailukykyä kohentaneen kilpailukyky sopimuksen, mutta epäonnistui tavoitteessaan edistää paikallista sopimista yritys- ja toimipaikkatasolla.

84 prosenttia katsoo, että palkat joustavat meillä kilpailijamaita huonommin.

KUVIO 2. Arviot Suomesta yritysten toimintaympäristönä verrattuna muihin kehittyneisiin talouksiin (%)

KUVIO 3. Arviot suomalaisten yritysten toimintaympäristön eri osa-alueiden kilpailukyystä kansainvälisesti tällä hetkellä verrattuna muihin kehittyneisiin talouksiin (%)

"Monessa asiassa Oy Suomi Ab on kilpailukyvyssä lähes muiden kehittyvien länsimaiden tasolla, mutta kun olemme viennissä saari, valuuttanamme on euro ja työmarkkinat ovat kolmikannasta jäykkinä, niin kilpailukyky ei vaan kokonaisuutena riitä."

Erään yritysjohtajan avoin vastaus.

Siksi ei ole yllättävää, että kilpailukyvyyn mustalla listalla vuonna 2013 olleet työmarkkinoiden jäykkyydet ovat siellä tälläkin kertaa. Peräti 84 prosenttia katsoo, että palkat joustavat meillä kilpailijamaita huonommin. 70 prosenttia katsoo, että työmarkkinajärjestelmämme kokonaisuutena on jäänyt kilpailijamaista jälkeen (ks. Kuvio 3 edellisellä sivulla).

Miltei sama koskee sääntelyä tai veroja. Edellisen hallituksen normitalkoiden suuri hetki oli kaupan aukioloaikojen vapauttaminen, mutta muilta osin sääntö-Suomi jäi pitkälti ennalleen. Hieman alle puolet (47 %) katsoo liiallisen sääntelyn haittaavan kilpailukykyämme.

Aukioloaikojen vapauttamista vastaava valonpilkahdus verotuksessa oli yhteisöveron roima alentaminen vuoden 2014 alusta alkaen. Tämä noteerataankin kyselyn tuloksissa: Vain vähemmistö (37 %) pitää yhteisöveron tasoa heikkoutena kilpailijamaihin nähden – mutta sen sijaan risuja tulee palkka- ja pääomatuloverotuksen kireydestä, johon ei ole kyetty puuttumaan.

Tulevaisuuden odotukset ovat vähäiset

Kysyttäessä arviota Suomessa toimivien yritysten menestymisestä, enemmistö (63 %) katsoo yritystemme menestyvän maailmalla kohtuullisesti. Viime kyselyyn verrattuna melko hyvin menestyvien yritysten joukko on hieman suurempi, mutta kokonaiskuva ei ole juuri muuttunut (Kuvio 4).

Kun katse käännetään siihen, miten kisassa pärjätään kolmen vuoden päästä, odotukset eivät ole korkealla. 45 prosenttia yritysjohtajista arvelee, että kisassa menee huonommin kuin tänään ja käytännössä yhtä moni (44 %) ennustaa, että markkinaosuudet säilytetään (Kuvio 5). Vain pieni osa (12 %) yritysjohtajista uskoo, että yrityksemme menestyvät maailmalla tulevaisuudessa paremmin kuin tänään.

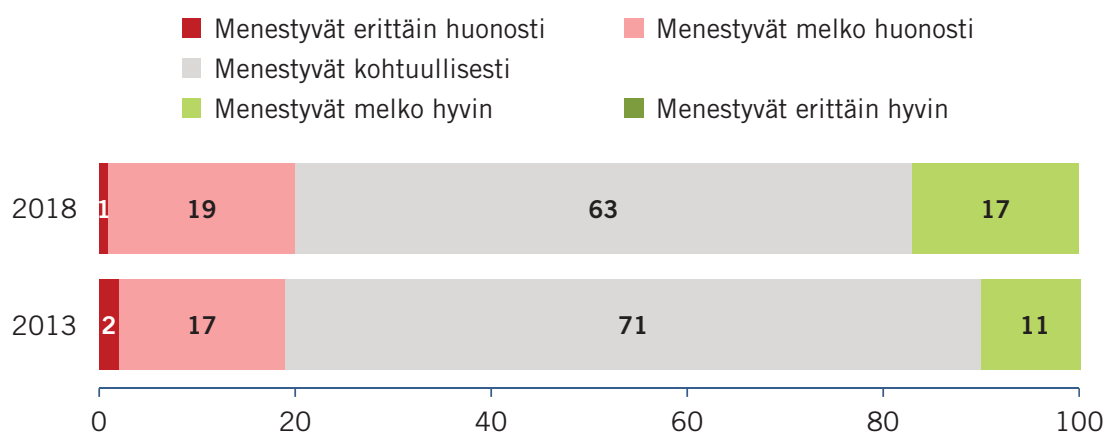
Vuonna 2013 odotukset tulevasta kehityksestä olivat kuitenkin vielä ankeammat, ja kehitys osoittautui lopulta odotettua paremmaksi. Vienti alkoi vetää ja talous kasvaa lähes täsmälleen kolmen vuoden päästä kyselyn ajankohdasta.

Vuonna 2013 taantuma oli jatkunut pitkään. Tällä hetkellä taas suhdanne on huipussaan, mutta talouden ennusteet ennakoivat kasvun hidastumista.

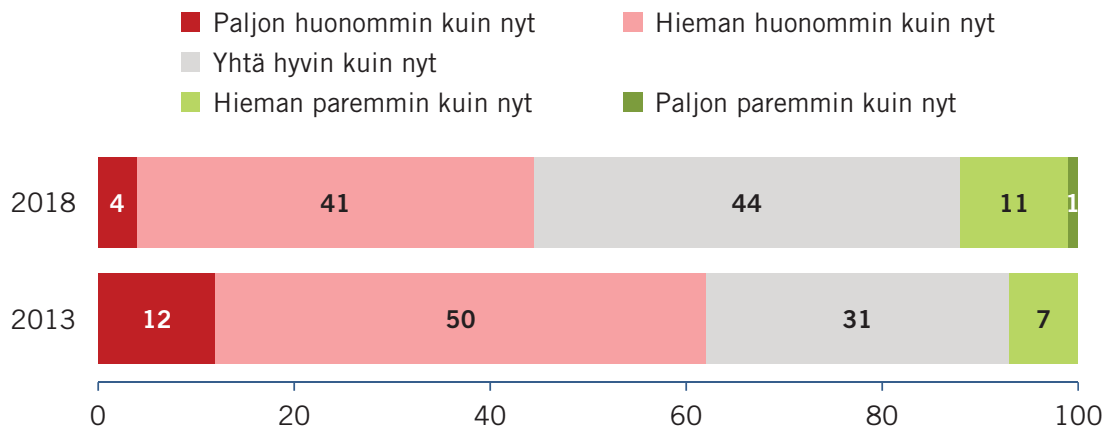
Yritysjohtajien käsitykset kilpailukyvyyn osatekijöiden odotetusta kehityksestä eivät ole kovin mairittelevia. Kun edellä kuvatussa nelikentässä (ks. Kuvio 1 sivulla 3) käsiteltyjen kilpailukykytekijöiden tulevaisuutta koskevat arviot avataan prosenttijakaumina (Kuvio 6), selviää, että huoli kilpailu-

Huoli kilpailukyvyyn osatekijöiden tulevasta kehityksestä on laajaa.

KUVIO 4. Arviot Suomessa toimivien yritysten menestymisestä tällä hetkellä kansainvälisessä kilpailussa (%)

KUVIO 5. Arviot Suomessa toimivien yritysten menestymisestä kolmen vuoden päästä kansainvälisessä kilpailussa (%)

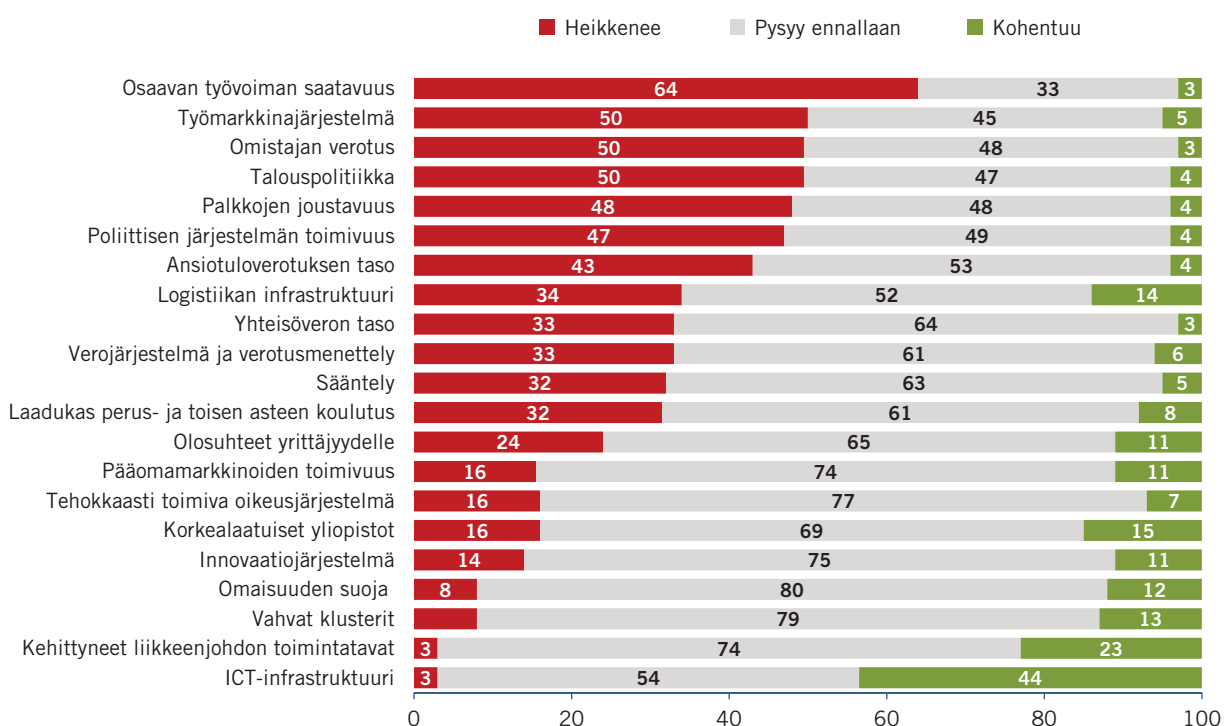
kyvyn osatekijöiden tulevasta kehityksestä on laajaa.

Viidessätoista osatekijässä 21:stä enemmistö arvioi, että kilpailukyky pysyy ennallaan. Neljän osatekijän kohdalla yritysjohtajat ennemmin odottavat kilpailukyvyn heikenevän kuin pysyvän entisellään. Valitettavasti näiden neljän osatekijän joukosta löytyvät työmarkkinat ja talouspolitiikka, jotka olisivat keskeisiä laskusuhdanteen edellyttämän joustavuuden kannalta.

”On helpompi olla täyttämättä tarpeellinen työpaikka kuin ottaa riski palkkaamalla työntekijä, josta ei tarpeen tullen pääse millään kohtuudella eroon. Mikäli irtisanominen olisi helpompaa, voisimme työllistää heti kymmeniä uusia tekijöitä.”

Erään yritysjohtajan avoin vastaus.

KUVIO 6. Arviot suomalaisten yritysten toimintaympäristön eri osa-alueiden kilpailukyvyn kehityksestä lähitulevaisuudessa verrattuna muihin kehittyneisiin talouksiin (%)

HALLITUS ANTAA YRITYKSILLE LAIHAT EVÄÄT

EVAn suuressa yrityskyselyssä kaksi toivetta hallitukselle nousee yli muiden: joustavammat työmarkkinat ja kevyempi verotus.

Antti Rinteen (sd.) hallituksen ohjelman paras anti liittyy verotukseen ja siihen, mitä hallitus ei aio tehdä. Yhteisövero tai listaamattomien yritysten osinkojen verotus eivät kiristy. Ansiotuloverotus kiristyy välillisesti mutta ei suoraan.

Nämä ovat hallitusohjelman hyvät uutiset. Huonot uutiset liittyvät työmarkkinoihin.

Yritysjohdon polttavin ongelma liittyy työehdoista sopimiseen. Jäykät työmarkkinat ovat kyselyn perusteella selvä kasvun este ja iso työllistämisen tulppa.

Suomalaisten työmarkkinoiden keskeisin ongelma on se, että työehdoista sovitaan muualla kuin yritysten ja työntekijöiden välillä. Paikallinen sopiminen ei käy-

tännön tasolla toimi. Työehdot eivät jousta yrityksen tilanteen mukaan.

Hallitusohjelmassa työmarkkinajärjestöjen ja hallituksen keskinäistä kolmikantaista sopimista pyritään vahvistamaan erityisesti paikallisen sopimisen osalta. Kolmikanta ei yritysjohtajilta saa kiitosta, päinvastoin. Työmarkkinajärjestöjen liian suuri valta sapettaa yritysjohtajia jo valmiiksi. Heiltä ei löydy luottoa kolmikannan osapuolten kykyyn uudistaa Suomen rakenteita.

Yleissitovat työehtosopimukset sitovat erilaiset yritykset yhden koon sukkausuihin, jotka kiristävät jokaista jostain kohtaa. Näyttää siltä, että hallitusohjelma vastaa yritysten ongelmiin kehnosti jos lainkaan.

Osaavan työvoiman pula huolettaa yhä enemmän

Vaikka kokonaisuudessaan yritysjohtajien näkemys Suomen kilpailukyvyistä on hieman valoisampi kuin viisi vuotta aiemmin, kuva on kaikkea muuta kuin yhtenäinen.

Osaamisen kohdalla kehityksen katsotaan menneen myönteiseen suuntaan (Kuvio 7). Sekä yliopistot että innovaatiojärjestelmä nähdään nyt selvemmin kilpailukykyvahvuuksina kuin vuonna 2013. Kehitys on huomionarvoista sitä taustaa vasten, että Juha Sipilän hallitus leikkasi koulutusmenoista ja mylläsi innovaatiojärjestelmän rakenteita.

Suomalaisen koulun tähti on taas hieman himmentynyt, ja sen odotetaan pikemmin taantuvan kuin kohentuvan lähivuosina. Erityisenä huolena nousee esiin ammatillisen koulutuksen taso. Koulutusjärjestelmä ei tunnu tuottavan riittäviä perustaitoja opiskelijoille.

Suomalaisen koulun tähti on himmentynyt.

Työmarkkinakysymysten saralla tilannetta pidetään vähintään yhtä huonona kuin viisi vuotta aiemmin, mutta arviot tulevasta kehityksestä ovat aavistuksen vähemmän synkkiä.

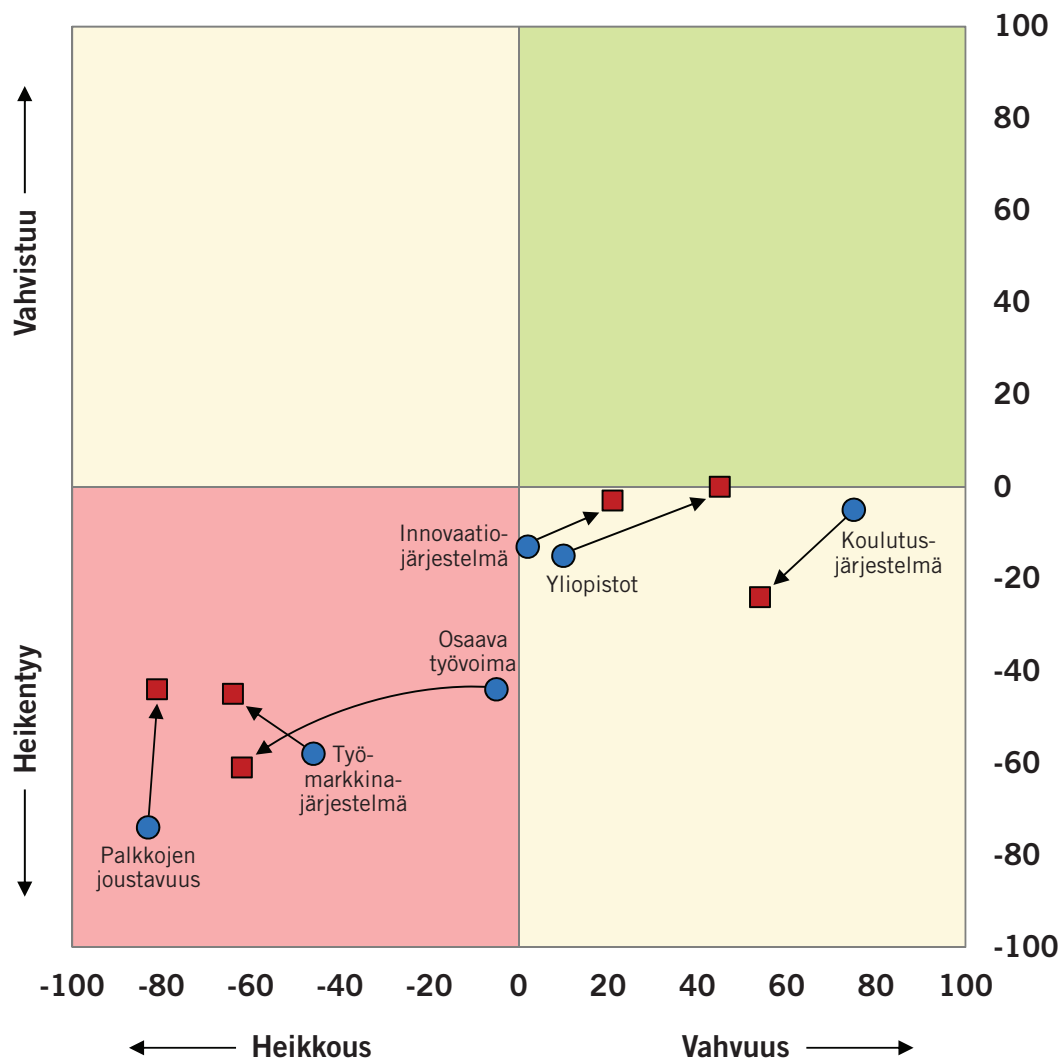
Palkkojen joustamattomuutta pidetään yhä suomalaisen järjestelmän suurimpana heikkoutena ja sen odotetaan heikentyvän edelleen, mutta ei yhtä jyrkästi kuin viisi vuotta aiemmin. Työmarkkinajärjestelmän osalta kehitys on saman suuntaista.

Sitä vastoin osaavan työvoiman saannille on käynyt niin kuin viisi vuotta aiemmin pelättiin. Siitä on tullut merkittävä heikkous ja sen arvelaan heikkenevän vielä jyrkemmin tulevaisuudessa. Kyseessä on suurin tässä kyselyssä havaittu yksittäinen muutos kohti heikompaa kilpailuky-

”Työttömät eivät halua töihin vaikka soittamme niille kolmen hengen voimin. Tulevat näennäisesti haastateltuun mutta haluavat olla mieluummin työttöminä.”

Erään yritysjohtajan avoin vastaus.

KUVIO 7. Suomen kilpailukyyn osatekijät verrattuna edistyneisiin läntisiin markkinatalouksiin, muutokset arvioissa 2013–2018: Työmarkkinat ja osaaminen

kyä. Osaavan työvoiman saatavuuden kannalta työperäisen maahanmuuton lisääminen nousee aiempaa tärkeämpään rooliin.

Infrastruktuuria koskevat odotukset kohentuneet

Siinä missä työmarkkinoita koskevat odotukset ovat pessimistisiä, odotukset ovat kohentuneet

Suurin yksittäinen harppaus koskee ICT-infrastruktuuria.

osin merkittävästikin toimintaympäristön ja rakenteellisen kilpailukyyn perustekijöiden kohdalla (Kuvio 8).

Suurin yksittäinen harppaus koskee ICT-infrastruktuuria, jossa olemme yritysjohtajien mielestä jo valmiiksi kilpailijoitamme edellä. Myös logistiikan infrastruktuurin kohdalla huoli korjausvelkojen

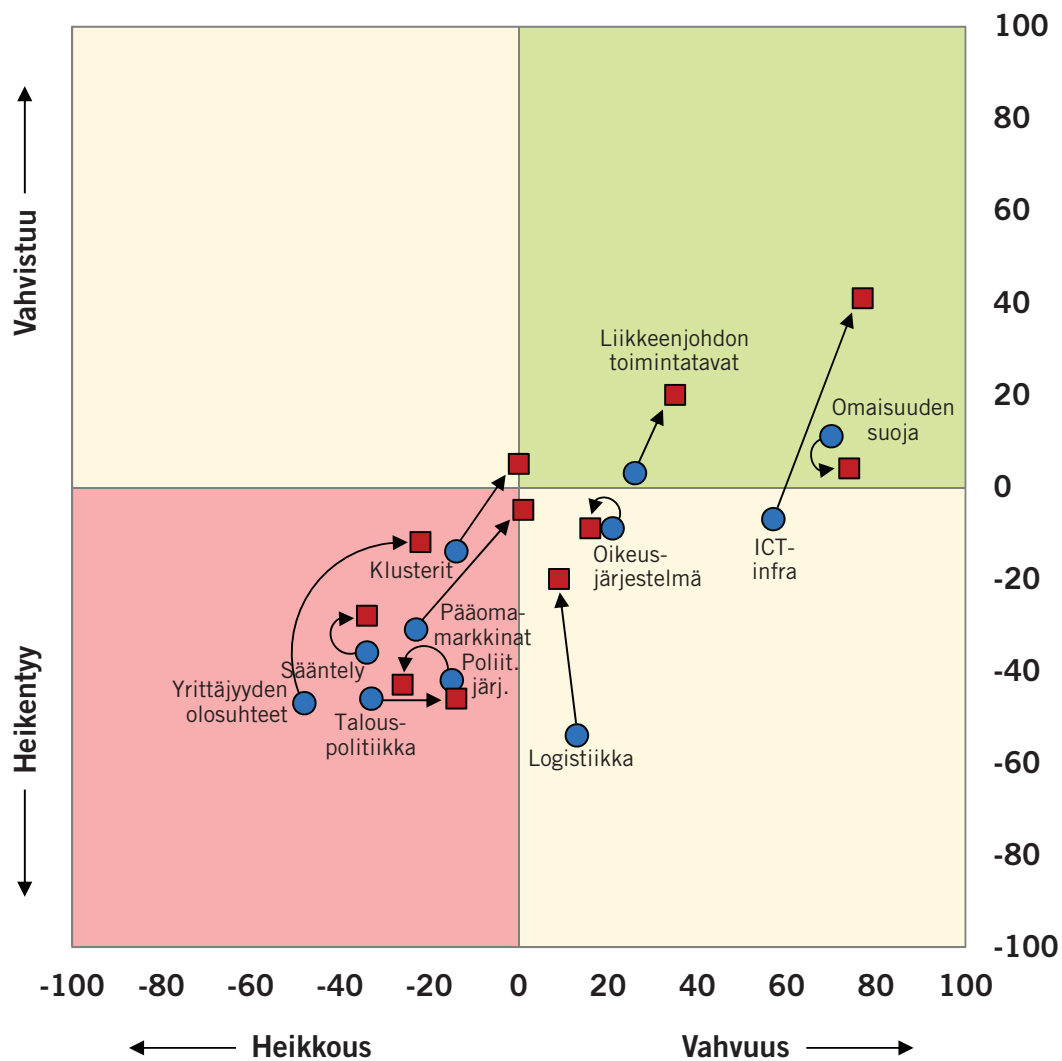
kasaantumisesta on olennaisesti aiempaa vähäisempi – joskaan ei kokonaan kadonnut.

Pääomamarkkinoiden toimivuuden katsotaan kohentuneen kilpailijoiden tasolle ja lisäksi rapautumiskehitystä ei enää pelätä entiseen tapaan. Samankaltainen hyppäys on tapahtunut yrittäjyyden olosuhteissa, joista annetut arviot ovat parantuneet rutkasti aiemmista, varsin synkistä luke-

”Työvoiman saatavuus on ongelma. Koulutusjärjestelmä ei ole enää aikoihin tuottanut suorittavaan työhön sopivaa työvoimaa eikä työperäistä maahanmuuttoa ole riittävästi.”

Erään yritysjohtajan avoin vastaus.

KUVIO 8. Suomen kilpailukyyn osatekijät verrattuna edistyneisiin läntisiin markkinatalouksiin, muutokset arvioissa 2013–2018: Rakenteet ja politiikka

Sääntelyn, omaisuuden suojan ja oikeusjärjestelmän osalta arviot ovat käytännössä ennallaan. Omaisuuden suojaa pidetään selvänä vahvuutena, sääntelyä taas liiallisena ja oikeusjärjestelmää pääosin toimivana.

Politiikan toimivuutta ei toistaiseksi pidetä isona kilpailukyyn heikkoutena. Arvio poliittisen järjestelmän toimintakyvystä on kuitenkin heikentynyt. Arviot harjoitetusta talouspolitiikasta ovat puolestaan myönteisemmät vuonna 2018 kuin vuonna 2013. Vastausten tulkinnassa on otettava huomioon, että kysely on suoritettu ennen kevään 2019 eduskuntavaaleja ja uuden hallituksen muodostamista.

Ennuste on kuitenkin huono. Sekä talouspolitiikan ennustettavuuden että koko poliittisen järjestelmän toimintakyvyn katsotaan olevan edelleen alamaässä.

Poliittiset lakot ja niiden vaikutukset näkyvät selvästi yritysjohtajien tähän kyselyyn antamissa avovastauksissa. Lakkojen aiheuttamat tuotanto- ja kuljetuskatkokset hiertävät, ja poliittisten lakkojen seurausten hintalappua pidetään kohtuuttomana.

Kilpailukykyerot tasoittuivat koko Suomessa

Vuoden 2013 kilpailukykykyselyssä havaittiin suuria alueellisia eroavaisuuksia yritysjohtajien näkemyksissä. Uudellamaalla sijaitsevien yritysten johtajien käsitykset kilpailukyvystä erottuivat paljon muuta maata myönteisempinä.

Nyt tilanne on tasoittunut huomattavasti (Kuvio 10). Lähes kaikissa maakunnissa ajatellaan nyt kilpailukyyn osatekijöistä pääasiassa samalla tavalla.

SUURET YRITYKSET NÄKEVÄT KILPAILUKYVYN PAREMPANA KUIN PIENET

Valtaosa vastanneista yrityksistä oli pieniä tai keskisuuria, 10–250 henkilöä työllistäviä. Suuria, yli 1 000 henkilöä työllistäviä yrityksiä, on maassamme vain hieman yli sata. Näiden yritysten merkitys kansantaloudelle on kuitenkin erittäin suuri.

Vastauksissa on eroja, kun niitä tarkastellaan yrityksen työntekijämäärän mukaan. Kuviossa alla on verrattu kaikkien vastausten jakaumaa (yksi yritys, yksi ääni) ja vastauksia, joissa on painotettu yritysten kokoa (työntekijämäärällä mitattuna). Kuviossa ovat mukana ne seitsemän osa-aluetta, joissa yrityksen koon painottaminen muutti tuloksia eniten.

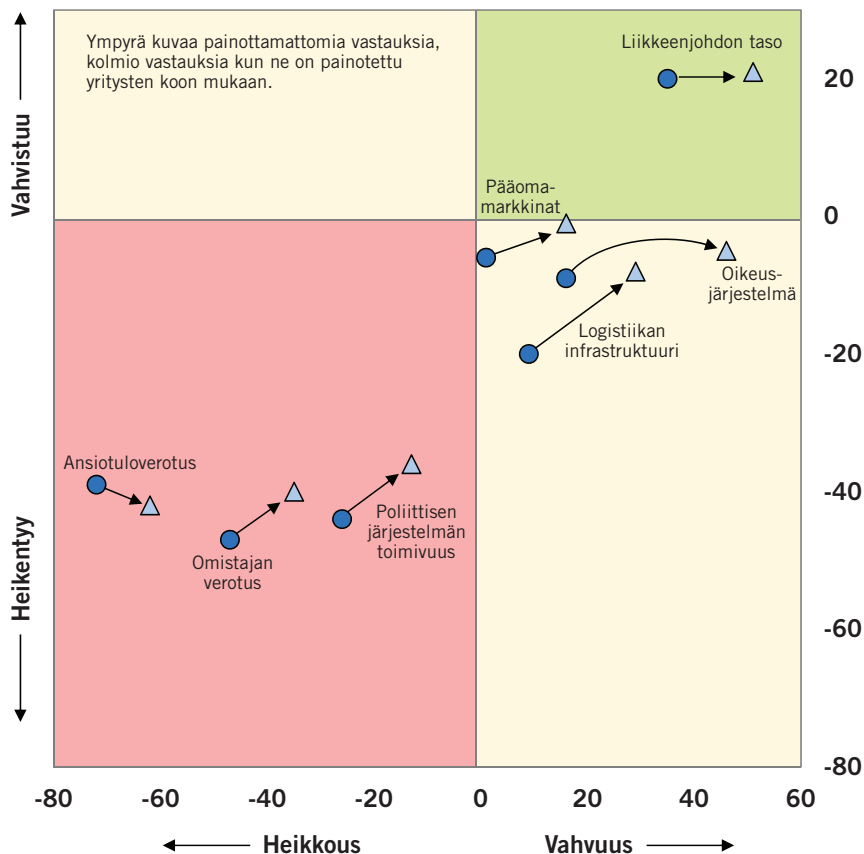
Tulokset kertovat, että pääsääntöisesti isompien yritysten johtajat näkevät sekä kilpailukyvyn nykytilan että sen tulevan kehityksen hieman myönteisemmin kuin kaikki yritykset keskimäärin. Toisaalta erot jäävät asteeroiksi: sekä yrityskoolla painotetut että painottamatomat vastaukset sijaitsevat poikkeuksetta nelikentän samoissa ruuduissa.

Suurimmat näkemuserot koskevat logistiikan infrastruktuuria ja oikeusjärjestelmää. Suurempien yritysten käsitys näiden osatekijöiden tilasta on selvästi myönteisempi kuin yritysten keskimäärin – eli pienten yritysten.

Ainoa asia, jossa painotetut vastaukset johtavat pessimistisempään näkemykseen, koskee ansiotuloverotuksen kehityksen suuntaa. Suurempien yritysten johtajien mielestä nykytilanne on hieman parempi kuin mitä kaikkien yritysten käsitys antaisi ymmärtää, mutta tulevaisuus nähdään kuitenkin synkempänä isoissa yrityksissä.

Samaa mieltä isojen ja pienten yritysten johtajat ovat palkkojen joustavuudesta, työmarkkinajärjestelmän toimivuudesta sekä talouspolitiikasta. Niiden kohdalla syvä huoli on yhteinen.

KUVIO 9. Näin vastaukset muuttuvat kun yrityksen koko kasvaa

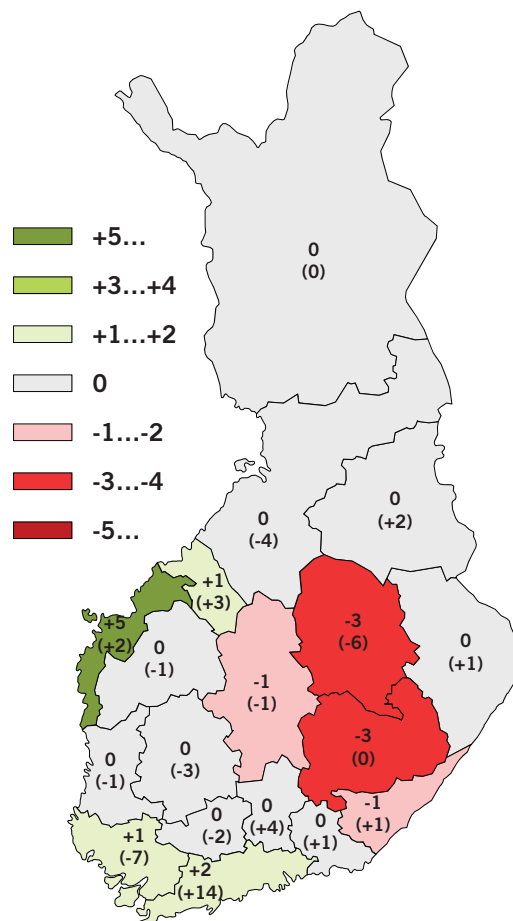

KUVIO 10. Maakuntien asennekartta 2018

Maakuntakohtainen lukema kertoo, pitävätkö maakunnan yritykset Suomen kilpailukykyä parempana vai huonompana kuin mitä Suomessa keskimäärin ajatellaan. Suluissa on vuoden 2013 edellisen tutkimuksen vastaavat luvut.

Maakuntakohtainen lukema muodostuu laskemalla yhteen Suomen keskiarvoa selvästi myönteisemmiksi arvioitujen kilpailukykyyn osatekijät ja vähentämällä tästä selvästi heikommiksi arvioitujen osatekijät. Lukemaan on laskettu mukaan sekä nykyhetkeä että tulevaa kehitystä koskevat arviot. Esimerkiksi, jos maakunnan yritykset kokevat seitsemän kilpailukykytekijää selvästi valoisammiksi kuin yritykset Suomessa keskimäärin ja yhden kilpailukykytekijän kielteisempänä, se saa arvon $7 - 1 = 6$.

Kartassa vihreä väri tarkoittaa positiivista erotusta. Vastaavasti punaisella on merkitty ne maakunnat, joissa erotus on negatiivinen. Jos erotus on nolla, väri on harmaa. Kysely koski vain Manner-Suomea.

Uusimaalaisten yritysjohtajien käsitykset eivät enää ole selvästi muita myönteisempiä, ja toisaalta esimerkiksi Varsinais-Suomi on noussut syvästä murheen alhostaan lievästi keskimääräistä myönteisempiin tunnelmiin. Oletettavasti telakka- ja autoteollisuuden hyvällä vireellä on ollut lounaisen Suomen kehityksessä oma roolinsa. Aiempaa parempia ovat myös Pohjois- ja Etelä-Pohjanmaan sekä Pohjois-Savon lukemat.

Enemmistössä, eli peräti kymmenessä maakunnassa arviot kilpailukykyyn osatekijöistä eivät juuri eroa koko maan keskimääräisistä lukemista. Tasaisuudesta kertoo lisäksi se, että poikkeamat jäävät paitsi lukumääräisesti, myös voimakkuudeltaan vähäisiksi.

"Suomessa on paljon yhden hengen yrityksiä, jotka eivät uskalla kasvaa, koska työntekijän palkkaaminen on niin iso riski. Työntekijän irtisanomista pitäisi helpottaa aivan pienimmissä (2–3 henkilöä työllistävissä), jotta saataisiin lisää työpaikkoja."

Erään yritysjohtajan avoin vastaus.

Selvästi myönteisimpänä maakuntana erottuu nyt Vaasan rannikkoseutu, eli Pohjanmaa, joka vetää mukanaan myönteisyyteen myös Keski-Pohjanmaan. Lievästi myönteisyyteen kallellaan ovat Uusimaa ja Varsinais-Suomi. Heikoimpana kilpailukyky nähdään Savossa ja lievästi keskimääräistä kielteisemmin asiat nähdään myös Keski-Suomessa ja Etelä-Karjalassa.

Itäisimmässä maakunnassa käsitykset kilpailukykyvyydestä näyttävät nyt kautta linjan hieman valjunnina kuin vuonna 2013, mille osaselitys voi löytyä vuoden 2014 Krimin miehityksen jälkeen aloitetuista Venäjän talouspakotteista, jotka jatkuvat edelleen.

Itäisimmässä maakunnassa kilpailukyky näyttää aiempaa valjunnalta.

Jakovaraa ei juuri ole

Joitakin vuosia jatkunut talouskasvu ja sitä pohjuttanut Sipilän hallituksen kätilöimä kilpailukyky-sopimus ovat luoneet odotuksia sille, että palkkoja voitaisiin jälleen alkaa nostaa Suomessa. Kysymys

Yritysten kyky ylläpitää palkkatasoa on kolmen vuoden päästä nykyistä heikempi.

on ajankohtainen, sillä seuraavan palkkakerroksen alku on vain muutaman kuukauden päässä.

Kyselyyn vastanneiden yritysjohtajien mukaan erityisempää jakovaraa ei ole. Kaksi kolmesta (68 %) katsoo, että yritysten kyky ylläpitää edes nykyistä palkkatasoa on kolmen vuoden päästä nykyistä heikempi (Kuvio 11). Yhtä hyvinä

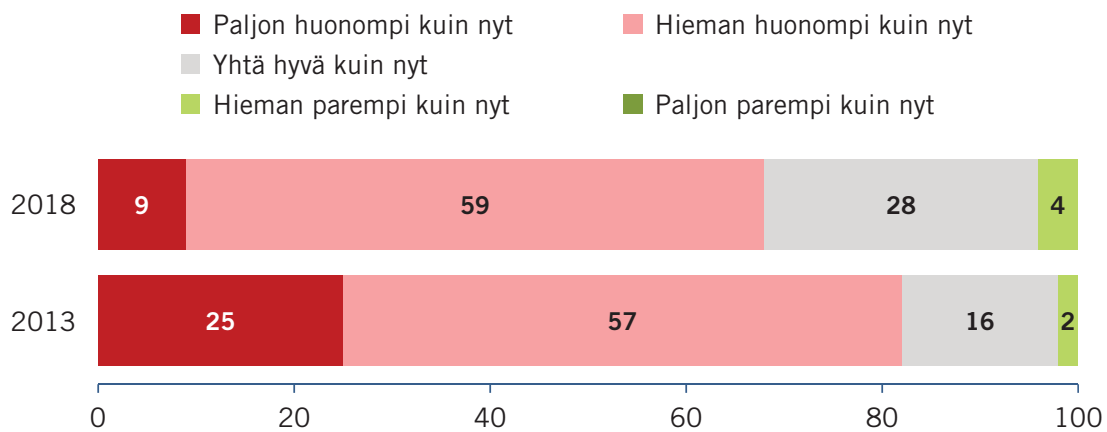
mahdollisuudet näkee 28 prosenttia ja vain 4 prosenttia näkee mahdollisuudet parempina.

Suhdanteen kääntyessä huonompaan Suomessa työmarkkinat joustavat yleensä työttömyy-

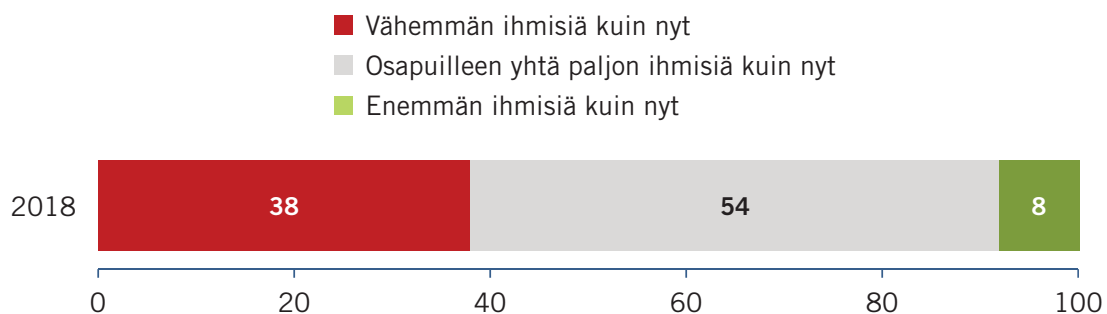
teen, lomautuksiin ja irtisanomisiin. Näin pelätään käyvän jatkossakin. Noin neljä kymmenestä (38 %) katsoo, että kolmen vuoden päästä tavalinen yritys on joutunut vähentämään työvoimaansa. Enemmistö (54 %) tosin katsoo, että työllisten määrä pysyisi ennallaan, mutta vain kahdeksan prosenttia arvelee, että yritysten työllisyys kasvaa (Kuvio 12).

Suomen talouden kannalta olisi erittäin tärkeää, että etenkin avoimen sektorin työllisyys jatkaisi kasvuaan. Vaihtoehdot – suurempi työttömyys tai työllisyyden kasvu julkisella sektorilla – kasvattavat molemmat nopeasti julkisia menoja ja uhkaavat maamme julkisen talouden kestävyyttä.

KUVIO 11. Arviot Suomessa toimivien yritysten kyvystä ylläpitää nykyistä palkkatasoa ja etuja kolmen vuoden päästä (%)

KUVIO 12. Tavanomainen Suomessa toimiva yritys työllistää kolmen vuoden päästä (%):

VIITTEET

- 1 21 kysymyksestä 16 oli mukana myös Harvardin viimeisimmässä (2016) tutkimuksessa.
- 2 Ks. Apunen & Pajarinen (2013).
- 3 HBS survey on U.S. competitiveness -tutkimus vuosittain. Lisää tutkimussarjasta Harvard Business Schoolin sivuilla: <https://www.hbs.edu/competitiveness/research/Pages/default.aspx?type=Survey>

LÄHTEET

- Apunen, M. & Pajarinen, M. (2013). Tulehduksen oireet – Näin yritysjohtajat näkevät Suomen kilpailukyvyn 19 osatekijää, EVA Analyysi 27, Elinkeinoelämän valtuuskunta EVA.
- Harvard Business School (2016). Survey on U.S. Competitiveness Methodology.
- Porter, M., Rivkin, J., Desai, M. & Raman, M. (2016). Problems unsolved and a nation divided – The State of U.S. Competitiveness 2016, Harvard Business School.

EVA Analyysin *Krooninen potilas* kirjoittajat

EVA:n tutkimuspäällikkö
ILKKA HAAVISTO

EVA:n johtaja
EMILIA KULLAS

Etlatieto Oy:n tutkija
MIKA PAJARINEN

ELINKEINOELÄMÄN VALTUUSKUNTA

Elinkeinoelämän valtuuskunta EVA on elinkeinoelämän ajatuspaja, jonka tavoitteena on edistää yhteiskunnan pitkän aikavälin menestystä. EVA toimii elinkeinoelämän ja yhteiskunnan vaikuttajien kohtaamispaikkana.

EVA tuottaa tietoa ja uusia näkökulmia julkiseen keskusteluun.

EVA Analyysit ottavat kantaa ajankohtaisiin kysymyksiin ja tarjoavat ratkaisuja yhteiskunnallisiin ongelmiin.

Analyysit löytyvät EVA:n kotisivuilta www.eva.fi.

ISSN 2342-0774 (Painettu) • ISSN 2342-0782 (PDF)